

ETİYOPYA FEDERAL DEMOKRATİK CUMHURİYETİ

SAĞLIK SEKTÖRÜ ARAŞTIRMA NOTU

ÜLKENİN DEMOGRAFİK VE EKONOMİK YAPISI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

a) Ülke Nüfusu, Resmi Diller ve yaş-cinsiyet dağılı

Etiyopya yaklaşık 80 etnik grubun yaşadığı ve 9 eyalet devleti ve iki şehir (Addis Ababa ve Dire-Dawa) idaresinden meydana gelen bir ülkedir. Ülkenin en kalabalık kabileleri, Oromiyalılar, Amharalar, Tigraylar, Somaliler ve Gambellalılardır.

Etiyopya'daki etnik yapının çeşitliliği nedeniyle ülkede 81 tane farklı dil kullanılmaktadır. Etiyopya'nın resmi dili Latin Alfabesi'nden oldukça farklı bir alfabe olan ve "Amhar Alfabesi" denilen bir alfabeyle yazılan Amharcadır. Ancak eyaletlerden oluşan ülkede resmi dil olarak Amarigna (Amarinya, Amharikçe), Oromigna (Orominya), Tigrigna (Tigrinya), Somaligna (Somalinya), Guaragigna (Guarinya) ve Sidamigna (Sidaminya) da geçerlidir. Ayrıca, çok sayıda insan İngilizce ve Arapça bilmektedir.

Başkentten uzaklaştıkça yerel diller ön plana çıkmakta ve çeşitli yerel unsurların devlet görevlileriyle anlaşmaları bile imkansızlaşmaktadır.

Etiyopya'nın ülke nüfusu 2016 yılı itibarıyla 99,4 milyon'dur. Nüfusun % 50,5'ini erkekler ve %49,5'ini kadınlar oluşturmaktadır. Nüfus artış hızı yıllık %2.7 civarındadır. Ülkede kilometre kareye 75 kişi düşmektedir. Nüfusun %81.6'sı kırsal kesimde, %19.4'ü şehirlerde yaşamaktadır. Ortalama ömür erkekler için 62 yıl, kadınlar için 66 yıldır. Çalışma yaşındaki toplam nüfus yaklaşık 55 milyondur.

Nüfusun %35 'inin müslüman, %45'inin hristiyan olduğu kayıtlarda yer almakla birlikte bu konuda çok farklı istatistikler mevcuttur. Genel kanı müslüman ve hristiyan nüfusun hemen hemen eşit olduğudur.

BM kayıtlarına göre, Etiyopya'da yıllık nüfus artış hızı % 3,2 dir. Son 15-20 yıl içinde yüzbinlerce Etiyopyalı ekonomik nedenlerden ve siyasi baskılardan ötürü ABD'ye göç etmiş ve özellikle Los Angeles ile başkent Washington DC'ye yerleşmişlerdir. Önemli bir Etiyopyalı nüfus da Avrupa Birliği ülkelerinde yerleşiktir.

Etiyopya oldukça genç bir nüfusa sahip olup, toplam nüfusun % 46,1'i 15 yaşın altında, % 51,2'si 15-64 yaş arasında olup, 65 yaş ve üzerindeki nüfus sadece % 2,7'dir. Ortalama ömür 64 yıl olup, bu rakam erkeklerde 62 yıl, kadınlarda ise 66 yıldır.

Etiyopya'da 700 yıldır diğer dünya ülkelerinden farklı bir alfabe olan "Amhar Alfabesi" kullanılmaktadır.

Ülkede geçerli takvim sistemi de modern dünyadan farklı olup, hala “İskenderiye Takvimi” kullanılmaktadır. İskenderiye takvimine (Kıpti takvimi) göre, 1 yıl 13 ay sürmekte, modern takvim sistemindeki 365 günün son 5 günü ayrı bir ay olarak kabul edilmekte, bu 13. ay bayram olarak kutlanmakta ve bu 5 gün (modern takvim sistemindeki Ağustos’un sonu, Eylül’ün başı) çalışılmamaktadır. Dünya takvim sistemini 7 yıl geriden takip eden bu sistemin yıldönümü ise 11 Eylül günüdür.

Etiyopya saat sistemi gece 12’yi değil, güneşin doğumunu (modern zamana göre sabah 07.00) saatin başlangıcı olarak kabul etmektedir. Bu nedenle saat sistemleri de modern zaman sistemini 6 saat geriden takip etmektedir.

İlk üniversitesi ancak 1951 yılında açılan Etiyopya, eğitilmiş nüfus oranının oldukça düşük olduğu bir ülkedir.

Çeşitli tahminlere göre, ülkede okur yazarlık oranı ortalama % 43 kadar olup, bu oran erkeklerde % 50, kadınlarda ise % 40 kadardır.

Ülkede uzun yıllar boyunca zorunlu eğitim sistemi bulunmadığından, okur yazarlık oranı da son derece düşük kalmıştır. Etiyopya’da eğitime ancak son yıllarda önem verilmeye başlanmıştır. 2015 yılı istatistiklerine göre ilkokula (1-4) gidebilen çocukların sayısı 12,8 milyona ulaşmıştır. Orta eğitime (5-8) devam eden çocukların sayısı ise 5,9 milyondur. Lise düzeyinde eğitime devam edenlerin sayısı ise 1,7 milyon olup, devam etme oranı ise % 29 civarındadır. Okur yazarlık oranı şehirlerde % 75 civarında iken, kırsal kesimde % 25 kadardır.

İlkokul seviyesinde (1-8) 46 öğrenciye 1 öğretmen düşerken, lise (9-11) seviyesinde 26 öğrenciye 1 öğretmen, yüksek eğitimde ise 26,4 öğrenciye 1 öğretmen düşmektedir. Ülkede üniversite mezunlarının sayısı gittikçe artmakta olup, 2015 yılı itibarıyla 33’e ulaşmıştır. Üniversite ve kolejlerde eğitim gören öğrenci sayısı 352.144’dür.

b) Ülke Ekonomisi Hakkında Genel Bilgiler

Etiyopya dünyada en hızlı ekonomik büyüme kaydeden ülkelerden birisidir. Ülkede karma ekonomik sistem uygulanmaktadır. Ekonomideki devletin payı özel sektör lehine sürekli azalmaktadır. Etiyopya kamu sektörü öncülüğünde kalkınma stratejisi uygulamaktadır. Bu çerçevede yüksek oranda kamu yatırımları ve düşükfaiz oranlı kredi kullandırımı ile yüksek büyüme sağlamaya çalışmaktadır. Staretjinin ana unsurlarından biri de kamu işletmelerinin alt yapının geliştirilmesinde aktif rol almasıdır.

Ekonomi tarıma dayalıdır. Tarımsal üretim ise hava şartlarına bağılı olarak değişiklik arz etmektedir. Ülkede 1992 yılından beri serbest pazar ekonomisi politikası takip edilmektedir. Etiyopya'da ekonomik kalkınma için tarıma dayalı sanayi stratejisi benimsenmiştir. Temel amaç, tarımda yapısal dönüşümü sağlamak, ülkenin insani ve doğal kaynaklarını kullanarak sanayi sektörünü daha verimli hale getirmek ve yeniden yapılandırmaktır. Bu çerçevede Hükümet 2010 yılı Kasım ayında 5 yıllık Büyüme ve Değişim Planını (GTP) uygulamaya koymuş ve 5 yıllık dönemde ortalama % 11 oranında büyüme, yurtdışı tasarrufların GSMH'ya oranını % 15'e çıkarmak ve İhracatın GSMH'da ki payını % 22.5'a artırmak olarak belirlemiştir. Etiyopya Yüzyıl Büyüme Hedeflerine (MOGs) ulaşmayı ana politika olarak belirlemiş, Tarım Sektörünün geliştirilmesi, Sanayinin teşviki ve altyapı yatırımları bu stratejinin temel taşları olarak belirlenmiştir.

2000 yılı faktör fiyatlarıyla GSYİH büyüme oranları 2010-2011 ile 2015-2016 döneminde ortalama %9,8 olarak gerçekleşmiştir. GSYİH'nin büyümesinde hizmetler sektörünün %8,7, tarımın 2,3 ve sanayi sektörünün %20,6 katkısı olmuştur. Kişi başı milli gelir ise %9,5 artışla 725 Dolar'dan 794 Dolara yükselmiştir. 2016-2017 döneminde Etiyopya ekonomisinin %11.1 oranında büyümesi beklenmektedir.

Etiyopyanın 2015 yılında GSYİH'sı 59,3 milyar dolara ulaşmış, kişi başı milli geliri 794 dolara yükselmiştir. Son yıllarda yaşanan hızlı büyümeye rağmen, Etiyopya halen dünyanın en fakir ve en az gelişmiş ülkelerinden biridir. Ülkenin toplam dış borcu 2010 yılı verilerine göre 5,6 milyar dolardır.

Etiyopya dünyada en hızlı ekonomik büyüme kaydeden ülkelerden birisidir. Ancak yine de dünyanın ve Afrika'nın en fakir ülkelerinden birisi olan ülkede 1990'lı yılların başından itibaren serbest pazar ekonomisine dayalı stratejiler izlenmeye başlanmış ve yapısal reformların uygulanmasına öncelik verilmiştir. Bu çerçevede, iç fiyatların yeniden düzenlenmesi, dış ticaretin liberalizasyonu, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi ve iç ve dış özel yatırımların desteklenmesi hükümetlerin öncelikli hedefleri arasında yer almıştır. Ekonomideki devletin payı özel sektör lehine sürekli azalmaktadır.

Etiyopya'da 2010 yılının Ağustos ayında 2010-2015 dönemini içeren beş yıllık kalkınma planı yürürlüğe girmiştir. Söz konusu plan Etiyopya'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve yoksulluğun giderilmesi için önemli tedbirleri içermektedir. Bu kalkınma planından önce 2006-2010 döneminde yürütülen gelişme ve değişim planı (GAP) da son kalkınma planının uygulanmasında esas teşkil etmiştir. Söz konusu planlarda tarım, sanayi ve altyapı öncelikli konuları teşkil etmekte olup, ülkedeki yaşam standartlarının yükseltilerek yoksulluğun giderilmesinin hizmetler sektöründen ziyade özellikle bu sektörlere önem verilerek sağlanabileceği hususu benimsenmiştir.

Son kalkınma planına göre Etiyopya ekonomisinin yıllık ortalama minimum % 11 ve maksimum % 14,9 oranında gelişme göstermesi beklenmekte olup, tarım sektörünün ekonominin lokomotif sektörü olmaya devam edeceği ve 2015 yılına kadar tarım sektörünün yıllık ortalama minimum % 8 ve maksimum % 14,5 oranında gelişme göstermesi hedeflenmektedir. Plan hedeflerine ulaşmak için tarım sektöründe yeni arazilerin tarıma açılması, girdi kullanımının artırılması, alt yapının iyileştirilmesi ve elde edilen üretimin daha iyi koşullarda pazarlanmasının teşvik edileceği belirtilmektedir. Özellikle ülke ekonomisine büyük katkı sağlayan hububat, kahve ve çay gibi ürünlerin üretimlerinin artırılması da hedeflenmektedir.

Etiyopya'daki son ekonomik veriler ülke ekonomisinin global ekonomik krizin olumsuz etkilerinden kurtulmaya başladığını göstermektedir. Global resesyon Etiyopya'nın hem ihracatını hem de yatırımlarını olumsuz etkilemiştir. Tarım sektöründe son yaşanan gelişmeler ümit verici olup, olumsuz iklim koşullarına rağmen ekilen arazilerdeki ve gübre kullanımındaki artış, son yıllarda tarımsal üretimin beklenenden yüksek gerçekleşmesini sağlamaktadır. Ülkede enerji üretimi ise 2009 yılında faaliyete geçen 3 hidroelektrik santrali sayesinde ikiye katlanarak 2 milyar megawata yükselmiştir. Bu santrallerin tam kapasite ile çalışması durumunda enerji üretiminin % 50 artış göstereceği belirtilmektedir.

Etiyopya'da önümüzdeki yıllarda GSYİH'nin hızlanarak artması beklenmektedir. Tarım sektöründe ve tarıma dayalı sanayi sektörlerindeki gelişmeler genel ekonomiyi olumlu yönde etkileyecektir. Etiyopya'da kullanılabilir enerji üretiminin artması ve pazarlama altyapısının gittikçe iyileşmesi neticesinde ülkede daha fazla üretici pazar için üretim yapmaya başlamış olup, bu sayının önümüzdeki yıllarda da gittikçe artış göstermesi beklenmektedir.

Gerçekleştirilen kurumsal reformlar, yeni düzenlemeler ve altyapının giderek iyileşmesi Etiyopya'daki ticari faaliyetleri de daha kolay ve daha ucuz hale gelmeye başlamıştır. Ancak, gerek altyapı ve gerekse mevzuat açısından halen ülkede yapılması gereken bir çok eksiklik söz konusudur.

Etiyopya'da enflasyon 2010 yılında % 8,1'e gerilemiş olmakla beraber 2011 yılında % 33'e yükselmiştir. Son yıllarda sıkı para politikası ve yüksek tarımsal üretim, özellikle gıdalardaki fiyat artışlarını engelleyerek enflasyonun yüksek çıkmasını engellemekte ise de 2011 yılında enflasyonun yüksek çıkmasına engel olunamamıştır. 2012 ve 2013 yıllarında ise Enflasyon % 15 ler seviyesine gerilemiştir.

Etiyopya'nın 2009 yılında 4.3 milyar Dolar olan toplam kamu dış borcu, 2015 yılında 21,7 milyar Dolar'a yükselmiştir. Ülkenin 2015 yılında toplam bütçe gelirleri yardımlar dahil 243,7 milyar Birr (11,5 milyar dolar), giderleri 272,9 milyar Birr (12,9 milyar dolar)'dır. 2015 yılında toplam bütçe açığı ise 29,2 milyar Birr'dir.

Ekonomi genel olarak tarıma dayalıdır. Etiyopya'da ekonomik kalkınma için tarıma dayalı sanayi stratejisi benimsenmiştir. Temel amaç, tarımda yapısal dönüşümü sağlamak, ülkenin insani ve doğal kaynaklarını kullanarak sanayi sektörünü daha verimli hale getirmek ve yeniden yapılandırmaktır. Ülke topraklarının % 45'i ekilebilir yani tarıma elverişli durumdadır. Sulanan arazi miktarı ise toplam arazinin yalnızca % 3'üdür. Tarımsal üretim, 2000 yılı faktör fiyatlarıyla 127,8 milyar Birr olan 2009 yılı GSYİH'nın % 43.1'ini, 2010 yılında ise % 42.0'sini oluşturmuştur. Tarım sektörü 2012 yılı itibariyle GSYİH'nın %46,3'ünü, ihracatın %60'ını ve toplam istihdamın %60'ını teşkil etmektedir. 2015 yılında Tarım sektöründe % 8,2 oranında büyüme hedeflenirken, el-nino'nun etkisiyle büyüme %2,3 oranında gerçekleşmiştir. Ekilebilen alanların yalnızca 1/5'i ekilip biçilmekte ve bu alanlar yalnızca yağmur ile sulanmaktadır. Tarım araç ve gereçleri çok ilkel olduğundan yüksek seviyede ürün alınamamaktadır. Tarımsal üretim, hava şartlarına bağlı olarak değişiklik arz etmektedir. Ancak, bölgeler, yağış miktarı açısından farklılık göstermektedir. Tarım kesimi sık sık ortaya çıkan kuraklık ve kötü tarımcılık uygulamalarından dolayı sıkıntı yaşamaktadır.

2000'li yılların sonlarında tarımsal üretim önemli ölçüde artmıştır. Tarımsal üretimi artırmak ve yiyecek yeterliliğini çoğaltmak amacıyla çeşitli tedbir politikaları belirlenmiştir. Bu tedbirler arasında, kısıtlı erken uyarı sistemi, tarımsal hizmetleri artırmak ve gübrenin daha geniş alanlarda kullanımının sağlanması yer almaktadır.

Buğday, arpa, yulaf, mısır, darı başta olmak üzere çeşitli meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Bunun yanında pamuk, şeker kamışı, muz gibi Akdeniz ürünleri de yetiştirilmektedir. Yetiştirilen ürünler ülke ihtiyacını karşılar. Kahve ise en önemli gelir getiren ihraç ürünüdür. Etiyopya Afrikanın en büyük ikinci mısır üreticisidir.

Tarım üretiminin % 80'ini tahıl, mısır, arpa, darı ve teff (bir tür tahıl ürünü) oluşturmaktadır. Bakliyat ve yağlı tohumlar da önemli ölçüde üretilmektedir. Tahıl tamamen iç tüketimde kullanılmaktadır. Bakliyat ve yağlı tohumlar, daha az miktarda olmak üzere kavun gibi meyveler de komşu ülkelere ihraç edilmektedir. Tarım ürünleri ihracatının önemli bir bölümü küçük işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kahve, Etiyopya ekonomisi için son derece önemlidir. Tahminlere göre kahvenin Etiyopya'nın GSYİH'na katkısı % 10 oranındadır. 15 milyon kişiden daha fazla bir nüfus (nüfusun % 25'i) kahve sektöründen geçimini sağlamaktadır. Dünya Kahve ihracatının %1'i Etiyopya tarafından gerçekleştirilmektedir.

Etiyopya Tarım Sektörü periodik kuraklık, toprak erozyonu, ormanların yok edilmesi, yüksek nüfus yoğunluğu, yüksek vergiler ve zayıf altyapının sonucu ürünlerin pazara ulaşmamasından olumsuz etkilenmektedir.

Etiyopya, Afrika'nın en fazla canlı hayvan varlığına sahiptir. Bunların deri ve postları ülkenin önemli ihracat gelirini oluşturmaktadır. İklim ve tabiat şartlarının müsait olması

sebebiyle çok miktarda sığır, at, katır, deve ve koyun beslenmektedir. Ülkede toplam yaklaşık 100 milyon hayvan varlığının 49.3 milyonu büyükbaş, 25 milyonu koyun ve 22 milyonu keçi olmak üzere 47 milyonu küçükbaşdır.

Etiyopya'da sanayi sektörü ortalama 20,6 oranında büyüyerek, GSYİH'nın % 16,7'sini oluşturmaktadır. Etiyopya'da bulunan fabrikalar dokuma, deri, mobilya, çimento, kimyevi maddeler ve sigara üzerindedir. Sanayinin gelişmesi için gerekli olan enerjiden yoksundur. Ülkenin başlıca sanayileri, deri, tekstil, gıda, içki, mobilya ve çimentodur. 2009 yılında sanayi üretimi GSYİH'nın %13 'ünü, 2015 yılında ise %17'sini meydana getirmektedir. Son zamanlarda tarıma dayalı sanayilere büyük önem verilmekte ve teşvik edilmektedir. Bu amaçla iki ayrı yerde yürütülen sanayi sitesi projeleri tamamlandığında sanayi sektörüne ciddi katkılar sağlayacaktır. Sanayi sitesi projeleri konusunda Türkiye'nin tecrübelerinden yararlanma gayretleri en üst seviyede devam etmektedir. Ülkemizin tecrübesinden yararlanmayı amaçlayan üst düzeyde pek çok ziyaretler gerçekleştirilmiştir.

İmalat sanayi son kalkınma planı döneminde ortalama % 18,4 oranında büyümüştür. İmalat sanayi GSYİH'nın % 5'ini oluşturmaktadır. İmalat sanayinin büyük çoğunluğu devletin yönetimindedir. Ancak, özelleştirme faaliyetleri de başlamış bulunmaktadır. İmalat sanayi üretiminin %40'ından daha fazlasını gıda ve içecek, özellikle bitkisel yağ, un mamülleri ve bira oluşturmaktadır.

İnşaat sektörü sanayi sektörünün yarısını oluşturmaktadır. Kalkınma döneminde ortalama % 25 oranında büyümüştür. Bunun en önemli nedeni de ülkede yapılan baraj, yol, demiryolu ve toplu konut inşaatlarıdır.

Tekstil sektörü, 19'u devlete, 14'ü ise özel sektöre ait olan tekstil ve konfeksiyon fabrikalarını ihtiva etmektedir. Anılan sektör, tüm imalat sanayi çalışanlarının yaklaşık % 30'unu içermektedir.

Madencilik sektörünün, Etiyopya ekonomisi içinde önemi azdır. Zaten fazla olmayan doğal kaynaklardan yeterince yararlanılamamaktadır. Etiyopya'da detaylı bir maden rezervleri çalışması bulunmamaktadır. Başlıca madenler, altın, tantal, nikel, diğer endüstri madenleri, platin, demir, fosfat, manganez, potasyum, kaya tuzu, sülfür, betonit, basalt, petrol, kömür, mermer, granit, alçı taşı, kireç taşı, kil ve süngertaşı'dır. Kireçtaşı, kil, mermer üretimi oldukça fazladır. Ayrıca metalik olmayan mineral üretiminde ise büyük artış olmuştur. Diğer taraftan kömür, demir, tantal ve potasyum rezervlerinin olduğu tahmin edilmektedir. Bu madenlerden sadece altın, platin ve tantal işletilmekte ve üretilen altın, platin ve tantal ihraç edilmektedir.

Etiyopyanın en önemli madeni konumunda bulunan Altın ihraç kalemleri içerisinde de önemli bir yer tutmaktadır. Altın üretimi yaklaşık yılda 5 tondur. 2012 yılında İngiliz Firması Nyota Mineral ülkede ilk maden çıkarma lisansı alan yabancı firma olup, Ülkenin güneyinde 52 ton Altın rezervi olan madeni işletmek üzere çalışmalarına başlamıştır.

Tuz üretimi Afar, Dire ve After bölgelerinde gerçekleştirilmektedir. Üretim daha çok iç tüketimde kullanılmaktadır.

Ülkede yıllık akan su miktarı 122 milyar M3 dür. Ülke 2.6 milyar M3 yeraltı su potansiyeline sahiptir. Madencilik ve Enerji Bakanlığı 2009 yılı sonu itibariyle sektörde yatırım yapmak isteyen 65 firmaya toplam 161 adet lisans vermiştir ve bu amaçla taahhüt edilen yatırım tutarı 11.7 milyar Birr'dir. 2010 yılı sonu itibariyle firma sayısı 89'a, maden arama ve işletme lisansı sayısı ise 171'e çıkmıştır. 2010 yılında Petrol ve Gaz aramak için 9 şirkete 17 Lisans verilmiştir. Önümüzdeki 5 yıl içinde petrol ve gaz arama çalışmaları için en az 500 milyon Dolar yatırım yapılacağı beklenmektedir. 2009 yılında petrol ve gaz üretmek için 5 şirketle anlaşma imzalanmış ve bu konuda yapılan yatırım miktarı ise 509.6 milyon Birr iken 2010 yılı sonuna kadar sektörde faaliyet gösteren yabancı firma sayısı 45'e ulaşmış ve bu firmaların sermaye tutarı toplam 230 milyon Dolar'dır. Sektörde faaliyet gösteren ülkeler ve faaliyet alanları: Çin, İngiltere, Güney Afrika- Altın, Güney Kore-demir ve kömür, Hindistan-kömür ve potasyum, Malezya ve ABD-petrol ve doğalgaz, Kanada-potasyum ve altın. Sektörün ihracatı 2009 yılında 106.7 milyon Dolar iken 2010 yılında 178 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Ülkenin engebeli oluşu ulaşımı zorlaştırmaktadır. 35.000 kilometreyi bulan karayolu ile sadece 800 km kadar demiryolu şebekesi vardır. Elverişsiz şartlara rağmen dış hatlarda da çalışan önemli havayolları ağı kurulmuştur. 1997 yılında kabul edilen " Yol Sektörünü Geliştirme Programına" göre ulaştırma sektörü yatırımları birinci önceliğe sahiptir. 2015 yılında inşa edilen 3,000 km yeni kara yolu ile ülkede toplam kara yolu ağının uzunluğu 103,066 km'ye ulaşmıştır. Karayollarının 2009 yılında 6938 km uzunluğundaki asfalt yol 2015 yılında 14.632 km'ye ulaşmıştır. 2015 yılında karayolu inşaatına toplam 95 milyar Birr harcama yapılmıştır. Ülke'de yolcu ve yük taşımalarının %90'dan fazlası karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Etiyopya karayolu ağı ile Kenya, Cibuti, Eritre, Somali ve Sudana bağlanmıştır. Ülkenin tek demiryolu hattı 656 km uzunluğunda Addis Ababa

ve Cibuti arasında olup, inşaatı 2016 yılı sonunda tamamlanmış olup, yakın zamanda hat çalışmaya başlayacaktır. Etiyopya hava yolları Afrikada en iyi hava yollarından birisidir. Yurt dışında 50'den fazla merkeze, yurtiçinde ise 26 merkeze uçuş gerçekleştirmektedir. Ülkede kara ve demir yolu altyapıları yetersiz olduğu gibi telekomünikasyon altyapısı da yetersizdir. Ülkede 2009 yılında 915.058 olan sabit telefon abone sayısı 2015 yılında 1.115.561'e ulaşmıştır. Cep telefonu abone sayısı 2009 yılında 4.051.703 iken 2015 yılında 46 milyona ulaşmıştır. Ülkede bu sektörde devlet tekeli mevcuttur. İnternet hizmetleri son derece pahalı ve yetersizdir. 2009 yılında 56074 olan internet abone sayısı 2015 yılında 14 milyona ulaşmıştır.

Ülkede ticaretin genel olarak kayıtdışı olması, ülkede ticari faaliyetlerin yabancılara yasaklanması, yeteri kadar üretim yapılamaması gibi nedenlerden dolayı bu sektör çok canlıdır. Ticari faaliyetler çoğunlukla yerleşim merkezlerinde kurulan pazar yerlerinde, sergilerde ve fuarlarda sürdürülmektedir. Tercihli ticaret anlaşması nedeniyle Sudan ile Etiyopya arasında mal ticareti serbesttir. Bu uygulama ülkede ticari faaliyetlerin daha da artmasına neden olmaktadır. 2010 yılında bütün iş yerlerine yazar kasa kullanma zorunluluğu getirilmiş ve bu uygulamayla ticari faaliyetlerin kayıt altına alınması hedeflenmiştir.

Zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahip olan Etiyopya'da turistleri çeken çok sayıda tarihi ve turistik yerler mevcuttur. Necaşi Mescidi, kutsal olarak kabul edilen Lalibela şehri, Gonder'de Orta Çağ şehri, Tana Gölü, Hararda Surlu şehir ve Antropolojik kalıntıları turistik yerler olarak ifade edebiliriz. Ülkeyi ziyaret eden turistlere daha iyi hizmet sunabilmek için turistik alt ve üstyapıyı geliştirme gayretleri devam etmektedir. GSYİH içinde hizmetlerin payı 2009 yılında % 43.9, 2010 yılında ise % 45.0'dir.

Ülkede enerji üretimi yetersizdir. Her yıl programlı olarak uygulanan elektrik kesintileri üretimi ve günlük hayatı olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Ülke çok zengin hidrolik ve jeotermal enerji kaynaklarına sahiptir. Toplam enerji üretim kapasitesi 60000 MW olarak tahmin edilmektedir. Ülkede enerji üretmeye elverişli 9 adet nehir bulunmaktadır. Bu nehirlerin toplam hidroelektrik güç kapasitesi 45000 MW'tır. Hidroelektrik güç kapasitesine ilave olarak 10000 MW rüzgar, 5000 MW jeotermal güç kapasitesi mevcuttur. 2015 yılı sonu itibariyle enerji üretimi 2267 MW iken II. Kalkınma Planı

sonunda 2019-2020 döneminde 17346 MW'a ulaşılması hedeflenmektedir. toplam kurulu güç 10.464 milyar kwh'dır. Gelecek 5 yılda 8000-10000 MW arasında elektrik üretilecektir. 1427 MW kapasiteli 6 adet baraj inşaatı devam etmekte, 2019 yılı sonu itibariyle inşaatı planlanan hidroelektrik santral sayısı toplam 10 ve bu 10 projenin kurulu gücü 15000 MW'dır. Daha önce sadece kamuya açık olan enerji sektörü, özel sektöre de açılmış bulunmaktadır. 2009 yılında üretilen enerji miktarı 3.7 milyar Kwh, 2015 yılında ise 10,5 milyar Kwh'dir. Ülkedeki dizel ve termal santraller 143.71 MW kurulu güce sahiptir. Güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. 12 adet biodisel projesi onaylanmış ve bunlardan biri 2007 yılında enerji üretmeye başlamıştır. 2009 yılında ithal edilen akaryakıt ürünleri 1.9 milyon ton, 2015 yılında ise yaklaşık 3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

SAĞLIK TURİZMİNE İLİŞKİN ANASAĞLIK HİZMET SUNUMU GÖSTERGELERİ

Etiyopya'da nüfus'un %47'si açlık sınırının altında yaşamaktadır. Sağlık hizmetleri nüfusun %87'sine ulaştırılacak düzeye gelmiş olmasına rağmen, verilen hizmetler yetersiz, çoğu ilaç'ın temini ise mümkün olmamaktadır. Ülkede kolera, tifo, sıtma, kas erimesi, tüberküloz ve AIDS yaygın görülen hastalıklardır.

Etiyopya'nın uygulamaya koyduğu Millenium Planının hedefi ülkede yaygın olan ve temas ile bulaşan AIDS, tüberküloz, sıtma ile aktif mücadele etmek, sakat çocuk doğumlarını en aza indirmektir. Bunun yanında tedavi sistemlerini geliştirmeyi ve hastalara erişimi genişletmekte öncelikli hedefleri arasındadır.

Etiyopya Hükümeti 20 yıllık Sağlık Sektörü Kalkınma Planı (HSDP)'ni uygulamaya başlamıştır. Etiyopya Sağlık Bakanlığının uhdesinde yürütülen Kalkınma Planının ilk üç evresinde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Sağlık Bakanlığının uygulamaya koyduğu stratejiler ile ülkede sağlık hizmetlerinin daha etkin ve daha geniş bir kitleye ulaştırılması hedeflenmiştir. Başlıca uyguladığı stratejiler Güvenli Hamilelik (2000), Üretken Sağlık

Stratejileri (2006), Üretken Gençlik Sağlık Stratejisi (2006) ve Kürtaj Yasasının revize edilmesi(2005). Son dönemde uygulamaya koyduğu en önemli strateji ise Sağlık sigortası sisteminin oluşturulduğu Sağlık Sistemi Finansman Stratejisidir.

Sağlık Bakanlığı sağlık hizmetlerini üç ana kategoriye ayırmıştır. İlk kategoride; Nüfusu 60.000-100.000 olan yerlere birincil hastaneler, 15.000-25.000 nüfusa sahip olan yerlere Sağlık Merkezleri ve nüfusu 3.000-5.000 arasında değişen yerleşkelere küçük sağlık ocakları açılmasını planlamıştır. İkinci kategoriye nüfusu 1-1.5 milyon olan şehirlere Genel Hastaneler kurulmasını planlamıştır. Üçüncü kategoriye nüfusu 3.5-5 milyon arasında olan şehirlere Uzmanlaşmış hastaneler kurulmasını planlamıştır.

Etiyopyanın sağlık sisteminin kurulması ve yaygınlaştırılmasında kamu/özel sektör işbirliği ve yerli yabancı NGO'ların bu işbirliğine katılımı aktif rol oynamıştır. Sağlık Bakanlığı ülkenin ilçelerinden kasabalarına ve köylerine kadar ofis ve büro açarak yaygın şekilde ülke genelinde hizmet vererek, karar sürecinin tek yetkili kuruluşu durumundadır.

Uygulamaya konulan Sağlık Sistemi Kalkınma Planları ile hem hastane, doktor, klinik, sağlık ocağı, hemşire, ebe, laborant sayılarında kayda değer artışlar sağlanmıştır. 1997 yılında sadece 76 sağlık ocağı mevcut iken, 2010 yılında bu sayı 14.416'ya, 2015 yılında ise 16.480'e ulaşmıştır. Sağlık Merkezlerinin sayısı ise 1997 yılında 412 iken, 2010 yılında 2689'a ve 2015 yılında 3562'ye ulaşmıştır. Hastanelerin sayısı 1997 yılında 87 iken, 2010 yılında 195'e ve 2015 yılında 241'e ulaşmıştır.

Sağlık Çalışanlarının sayısında da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 2015 yılı itibariyle Anestezi uzmanı sayısı 875, Klinik sağlık memuru sayısı 9746, Doktor sayısı 4807, Laboratuvar uzmanı 8870, eczacı sayısı 9582, hemşire sayısı 46.048 ve Ebe sayısı

12069 olarak gerekleŒmiŒtir. 1997 yılında 2737 olan Sağlık GeniŒletme Gevlisi sayısı 36238 olarak gerekleŒmiŒtir.

Etiyopyada bilinen iki yabancı sermayeli hastane bulunmaktadır. Bunlar Addisababa'da yerleŒik Kore ve Rus hastaneleridir. Bu hastanelerde yabancı doktor ve hemŒire alıŒmaktadır. Etiyopya'da Hastane açılması Yabancı Sermaye Mevzuatı çerçevesinde gerekleŒtirilmektedir. Doktor ve HemŒirelerin alıŒmasında geçerli diplomalarının gerekli tasdik iŒlemlerinin tamamlanmasını müteakip alıŒma izni alınması ile mümkün olmaktadır.

Ülkede bir çok temel ilaç üretimi gerekleŒtirmemekte, büyük çoğunluğu ithal edilmektedir. Benzer Œekilde sağlık ekipman ve gereçlerinin büyük kısmı ithalat yoluyla temin edilmektedir. Hem ilaç hemde sağlık ekipman ve gereçleri konusunda NGO'ların ve geliŒmiŒ ülkelerin hibeleri, Dünya Sağlık rgt ve BirleŒmiŒ Milletlerin hibeleri de önemli bir yer tutmaktadır.

Etiyopyada sağlık hizmetlerinin ve modern ekipmanların yetersizliği nedeniyle maddi durumu iyi olanlar genelde Tayland, Hindistan ve B.A.E'lerine tedavi amacıyla gitmektedir. Etiyopya Diasporası olarak nitelendirilenler ve yakınları ise genelde Avrupa ve Amerikaya gitmekte orada tedavi olmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise orada yaŒamıŒ olmaları ve çocukları ve akrabalarının bu ülkelerde yaŒamalarıdır. Bu ülkelere tedavi gitmelerinde en önemli hastalıklar ameliyat ihtiyacı olan hastalıklarla, tedavisi zor olan kanser, HIV ve benzeri hastalıklardır.

Doktor sayısı: 4807; 100.000 kiŒiye 5 doktor

HemŒire sayısı:46048, 10.000 kiŒiye 46 hemŒire

Yatak sayısı:32.345; 3,2/10.000 kiŒi

-Hasta transferi konusunda hukuki veya fiili engel bulunmuyor.

-Sağlık turizmi alanında karar verici konumda bulunan kurum ve kuruluşlar

Sigorta şirketleri, merkezi veya yerel otoriteler, Sağlık Bakanlığı

-Yurt dışına hasta gönderilen ülkeler:**Hindistan, Tayland, B.A.E, Kore**

Tayland ve Hindistan çok kısa sürede Etiyopyalı hastalara vize vermektedir.

- Tedavi amacıyla gelen hastaların ülkesi:Yok

SAĞLIK HARCAMALARININ FİNANSMAN DAĞILIMI

Etiyopyada Sağlık harcamaları dört ana kaynaktan temin edilmektedir; Federal ve Bölge Bütçeleri, Ülke ve çoklu hibe ve krediler, NGO'lar ve Özel Sektör katkısı. Etiyopya Sağlık Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan Sağlık Finansman Stratejisi kapsamında kamu kaynakları, ülkelerin hibeleri ve kredilerin daha verimli kullanılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca kamu-halk paylaşımlı bir Sağlık Sigortası Sistemi başlatılmıştır. 2009-2013 yılları arasında Spanish Aid, Department for International Development (DFID), Irish Aid, UNFPA, WHO, UNICEF, Italian Development Cooperation (IDC), AUSAID ve Hollanda toplam 326 milyon dolar hibede bulunmuştur. 2015-2016 döneminde sağlık harcamalarına 2,7 milyar dolar harcanması öngörülmektedir. Bu dönemde 946 milyon dolar dış ülke paydaşlarından katkı beklenmektedir. USAID ve PEPFAR 259 ve 200 milyon dolar ile en büyük paydaşlardır.

-Kamu kesimi sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranı:%1

-Özel kesim sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranı:n.a

Etiyopya Sağlık Bakanlığı sağlık sigortası sistemini uygulamay koymak için öncelikle Federal Sosyal Sağlık Sigorta Acentesini (FSHIA) kurmuştur. 2010 yılında Bakanlığın yaptığı çalışmada hanehalkının toplam sağlık harcamalarının %37'sini karşıladığını tespit etmiştir. Buda insanların sağlık hizmetlerine ulaşımında ciddi sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle Sağlık Bakanlığı iki çeşit Sosyal Sağlık Sistemi uygulamaya başlamıştır.

Birincisi Sosyal Sağlık Siğortası, ikincisi Toplum odaklı (Genel) Sağlık Siğortası. Sosyal Sağlık Siğortası ücretli çalışanları kapsamakta, Genel Sağlık Siğortası ise kırsal kesimde yaşayan ve kent'de yaşayan düzenli geliri olmayanları kapsamaktadır.

Gerekli tüm kanun ve düzenlemeler Bakanlar kuruluna sunulmuş, akabinde Etiyopya Federal Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Ülke nüfusunun %83,6'sını kapsaması öngörülen Genel Sağlık Siğortası iki aşamada uygulamaya konulacaktır. Uygulama Tigray, Amhara, Oromiya ve SNNPR bölgelerinden pilot olarak seçilen 13 kasabada (1,45 milyon) uygulanacak, uygulama sonucunda ortaya çıkan aksaklıklar düzeltilerek tüm ülke geneline yaygınlaştırılacaktır. 2014 yılının sonunda Genel Sağlık Siğortasının ülkenin %40'ını (35,32 milyon kişi) kapsaması öngörülmektedir. 2015-2016 döneminde siğortalıların ödediği prim toplamı 28 milyon Dolara ulaşmıştır.

2010 yılında onaylanarak yürürlüğe giren Sosyal Sağlık Siğortası Sistemi hazırlıkların tamamlanmasının ardından 2011 yılının Haziran ayında uygulamaya konulmuştur. İlk üç yıl içerisinde sistemin ülke nüfusunun %'ini kapsaması, 2015 yılında özel sektöründe dahiledilmesi ile oranın %10'a yükselmesi hedeflenmektedir. Bunun sonucunda hane halkının sağlık haracamları için yapması gereken gelirin %37'si oranındaki harcama makul seviyelere inecek ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştıracaktır. 2015-2016 döneminde Sosyal Sağlık Siğortası primleri 81 milyon dolara ulaşmıştır. Ülkede özel siğorta şirketleri sağlık siğortası hizmetlerini de vermektedir. Bu firmaların listesi ekte verilmektedir.

1. ÜLKEDEKİ SAĞLIK HİZMETİ EĞİTİMİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Etiyopya'nın sağlık sisteminin temel taşlarını demokratikleşme, sağlık sisteminin yerelleşmesi, hastalıkların önlenmesi ve sağlık hizmetlerinin ÷lke nüfusunun büt÷nkatmanlarına ulaştırılmasını hedeflemektedir.

Üniversite ve Sağlık Koleji : 22 Sağlık Bilimlerindeki Öğrenci Sayısı : 8060

2. SAĞLIK HİZMETİ SUNUMUNA İLİŞKİN VERİLER

- Hastane sayısı: 241

- Klinik Sayısı : 3562

Ülkede yabancı sağlık yatırımları mevcuttur. Özel hastaneler olarak Rus, Kore ve İsveç Hastanelerini sayabiliriz. İlaç sektöründede yabancı yatırımlar mevcut olup, Etiyopya Hükümeti bu yatırımların artması konusunda teşvik edicidir. Bu teşviklerden en önemlisi ÷lke içinde üretilen ilaç ve sağlık gereçleri yapılan ihalelerde %20 fazla teklif vermesi halinde, Etiyopya Hükümeti yurtiçinde yapılan üretimden ihtiyacını karşılamaktadır. Önümüzdeki dönemde yabancı yatırımların ve hibe yoluyla Hastane ve klinik yapılmasının artarak devam etmesi beklenmektedir. USAİD 2016 yılı sonu itibariyle 200 adet klinik yaptırmış ve teslim etmiştir.

Ülkemizden sağlık konusunda herhangi bir yatırım bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedenide Etiyopya Hükümetinin tedavi olan hastaların masraflarını doğrudan karşılamaması ve bu konuda herhangi bir garanti vermemesidir.

Etiyopyadaki Görüntüleme Merkezi ve Teşhis Laboratuvarları yeterli değildir. Ancak Büyük şehir merkezlerinde ksıtlı sayıda bu hizmete ulaşmak mümkündür.

3. ÜLKEDEKİ İLAÇ SEKTÖRÜNÜN ÇALIŞMA PRENSİPLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

Etiyopya'da ilaç sektörünün GSYİH'daki payı yok denecek kadar azdır. Uzun zamandır devlet tekelinde olan ilaç sektörü 1991 yılında uygulamaya konulan Serbet Piyasa Ekonomisi çerçevesinde özel sektörede açılmıştır. Özel sektör o tarihten bu zamana kadar 76 milyon dolarlık yatırım gerçekleştirmiştir.

İlaç sektöründeki alt sektörler gelişmemiş, üretici firma sayısı çok az olup, bu sektörde ihtiyaç duyulan hammadde ve aramalı ithal edilmektedir.

İlaç üretimi ÷lke nüfusu gözönüne alındığında talebi karşılamaktan çok uzaktır.

Mevcut durumda ÷lkede iki kamu, 11 adetde özel sektör ilaç üreticisi firma mevcuttur. Bu firmaların toplam sermaye tutarı 52 milyon Dolardır. Bu firmalar genelde tablet, kapsül ve IV fluids üretimi gerçekleştirmektedir. Firmaların çoğu finansman yetersizliğinden ve ÷lkedeki döviz kıtlığından hammadde ve aramaddede ithalatı gerçekleştirememekte, bu nedenle çok düşük kapasitelerde çalışmaktadırlar.

Ülkede ilaç ve sağlık ekipmanları üretimi yapan firmaların sayısı 17, ikisi kamuya aittir. 17 Fabrikanın ise 13'ü aktif çalışmakta, 4'ü finansman sorunlarından dolayı kapanmıştır. Mevcut firmalarda kurulu kapasitelerinin çok altında çalışmaktadırlar.

Etiyopya'da ilaç ve sağlık gereçleri piyasasının talebi ağırlıklı ithalat ve yerel üreticilerden karşılanmaktadır. Yurtiçi piyasa ithalata çok bağımlıdır. Bunun en önemli nedeninde yurtiçi üretimin talebin çok az bir kısmını karşılayabilmesidir. Yurtiçi piyasada büyük bir talep mevcut olup, üretimin yetersizliği, çoğu ilaçların üretiminin olmaması nedeniyle, çoğu temel ilaçlar ithal edilmektedir.

Etiyopya'da ilaç sektörü pazarının 2016 yılı sonu itibariyle 630 milyon dolar olduğu öngörülmektedir. Bunun yaklaşık 300 milyon dolarlık kısmı Etiyopya Sağlık Bakanlığı ve NGO'ların ihale ile alım veya ithalat yaptıkları kısımdır. 90 milyon dolarlık kısmı kamu firması PHARMID tarafından ihale ve ithalat yoluyla yaptığı alımlardır. 200 milyon dolarlık kısmı ise özel firmaların yaptıkları ihaleler ve alımları oluşturmaktadır.

Etiyopya'da genelde ilaç üretimi olarak antihistamine, alerji, anti-infective, cordio-vascular,merkezi sinir sistemi, mide ilaçları ve vitaminlerden oluşmaktadır. Bunun yanında bandaj ve yara bantları üretimi gerçekleştirilmektedir. İlaç üreticileri üretimlerini gerçekleştirebilmek için hammadde ve bazı temel girdiler konusunda dışa bağımlıdır.

Etiyopya'da İlaç Kontrol İdaresi (DACA) tarafından insan sağlığı için önem arzeden temel ilaçlar olarak belirlenen 300 ilaçdan sadece 80'i ÷lkede üretilebilmektedir. Bu 80 ilağın üretiminde çok kısıtlı miktarda oluğu için, talebi karşılamamakta, ithalat ile ihtiyaç karşılanmaya çalışılmaktadır.

İlaç üreticilerinin çoğu GMP (Good Manufacturing Practice) Sertifikasına sahip değildir. Firmalardan 6'sı DACA'dan GMP serfifikası almıştır. Ülkede tüberküloz ve HIV ilaçları üretimi yapılmamakta, tamamen ithal edilmektedir.

Etiyopyanın ilaç ithalatı HN:30 faslında yer alan ilaç ve sağlık ürünlerini içermektedir. Etiyopyanın ithalatı her yıl yıllık %31 oranında artmaktadır. 2013 yılında gerçekleştirilen ilaç ithaltı 78 milyon dolardır. Bu ithalatın %21'i Hindistan'dan gerçekleştirilmiştir. Ülkenin ilaç ihtiyacının karşılanabilmesi için Etiyopya Hükümetinin yılda 123 milyon dolar haracaması gerekmektedir.

Ana ilaç ithalatçıları Sağlık Bakanlığı, NGO'lar, İlaç Arzı Fonu Ajansı (PFSA) ve özel sektör firmalarıdır. Etiyopyada 2014 yılı itibariyle yaklaşık 48 ithalatçı firma bulunmaktadır. İlaç ve sağlık ürünleri ithalatçılarının listesi ekte verilmiştir.

Etiyopya Hükümeti ilaç sektörü ve alt sektörlerini öncelikli desteklenmesi gereken 5 sektörden biri olarak belirlemiştir. Hükümet yabancı sermayeyi çekmek için çalışmalar yapmakta, yerel ilaç üreticilerinin finansman yapısı güçlendirmeye çalışmaktadır. İlaç üretimi,nde kullanılacak bütün teknoloji ve R&D çalışmaları hertürlü vergiden muaf tutulmuştur.